

Niet tornen aan de godsdienstvrijheid. Artikel 23 als splijtzwam onder liberalen.

Een identiteitscrisis binnen de VVD heeft geleid tot ideologische herbezinning. Tweede Kamerfractievoorzitter Klaas Dijkhoff beet hiervoor het spits af met zijn discussiestuk *Liberalisme dat werkt voor mensen*, waarvan de lancering gepaard ging met een uitgebreid interview in *De Telegraaf*. Waar het veertien pagina tellend manifest van Dijkhoff nog overheerst wordt door basale liberale kernwaarden (het belang van vrijheid, verantwoordelijkheid, verdraagzaamheid, enzovoort), daar wilde hij tegenover de krant het een ander concretiseren. 'We moeten de angst laten varen om bij artikel 23 in de buurt te komen,' stelde Dijkhoff. En dat terwijl de grondwetsherziening vooral in één maatregel lijkt te moeten voorzien: de sluiting van een middelbare school in Amsterdam Sloterdijk. De overheid doet er alles aan om de deuren van het islamitische Cornelius Haga Lyceum te sluiten. Hier zou nu zelfs artikel 23 voor moeten wijken, als het aan Dijkhoff ligt. Het voorstel is op z'n zachtst gezegd disproportioneel en ook nog eens onwenselijk.

Een liberaal die de vrijheid hoog in het vaandel heeft staan, en dit is natuurlijk een pleonasme, tornt niet zomaar aan de godsdienstvrijheid binnen het onderwijs, hetgeen gewaarborgd wordt in artikel 23. Toch is dit grondwetsartikel van origine op het nodige verzet gestuit onder liberalen. Verschillende liberale groeperingen die aan het begin van de twintigste eeuw het openbaar onderwijs hartstochtelijk verdedigden tegen de opmars van het bijzonder onderwijs zagen de grondwetsherziening, die voorzag in financiële gelijkstelling van het bijzonder onderwijs, als een noodzakelijke concessie in de Pacificatie van 1917 (daar stond de invoering van het algemeen kiesrecht tegenover). Een enkeling, zoals de latere minister-president Cort van der Linden, zag hierin een liberale inconsequentie. Volgens hem was de strijd voor het openbaar neutraal staatsonderwijs niet in overstemming met de ontwikkeling van de vrijheid.¹

Liberalen die de scheiding van kerk en staat als hoogste goed beschouwen staan op gespannen voet met de zogeheten 'pluriformiteitsliberalen', die pleiten voor zoveel mogelijk keuzevrijheid voor burgers (en dus ook de keuze voor godsdienstig onderwijs). Die spanning is binnen het liberalisme altijd blijven bestaan en steekt nu weer de kop op. Dit was ook in 2005 al het geval, waarbij toenmalig Kamerlid Ayaan Hirsi Ali recht tegenover Hans Wiegel kwam te staan. Het VVD-erelid riep in zijn pleidooi voor het behoud van artikel 23 onder meer op tot verdraagzaamheid en respect voor ons allochtone volksdeel.

Burgers moeten de vrijheid hebben hun eigen onderwijs in te richten. Wat deze kwestie complexer maakt is dat kinderen op het Haga mogelijk aan ideeën worden blootgesteld die ingaan tegen de bestaande rechtsopvattingen. Bij dit onderwerp dient zich voortdurend het volgende spanningsveld aan: moet je scholen in vrijheid laten functioneren, wanneer op de scholen onvrije en antidemocratische waarden worden gepropageerd? De gedachtegang is valide dat de overheid moet ingrijpen, wanneer op scholen de democratische rechtsorde en de mensenrechten ondermijnd worden.

Het probleem hierbij is dat de bewijslast bij de overheid ligt. De onderwijsinspectie is vanaf de opening van de islamitische middelbare school in 2017 kind aan huis bij het Haga. Ze heeft tot op heden niet vast kunnen stellen dat de kwaliteit van het onderwijs niet op orde is. Er ontbreekt bewijs om de school daadwerkelijk aan te pakken. Derhalve gooit minister Slob van Onderwijs het over een andere boeg. Hij zet de Wet Bibob in, bedoeld om zakelijke activiteiten van de criminelen in de bovenwereld te dwarsbomen. Via deze wet, die nooit voor dergelijke onderwijsdoeleinden in

¹ Johan den Hertog, *Cort van den Linden (1846-1935). Minister-president in oorlogstijd. Een politieke biografie* (2007), 263.

het leven is geroepen, probeert de minister de geldkraan van de school dicht te draaien. Verschillende rechtsgeleerden spreken van een 'onwettige aanpak' en een 'bestuurlijke guerrillatactiek'.

Alle pijlen van de politiek en de media zijn op het Haga Lyceum gericht, nadat de school afgelopen februari door de Algemene Inlichtingen en Veiligheidsdienst (AIVD) en de Nationale Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) werd beschuldigd van 'antidemocratisch onderwijs'. Die waarschuwing moet uiterst serieus worden genomen, het druist immers in tegen het Nederlandse burgerschapsideaal. Leerlingen zouden les krijgen van richtinggevend predikers met een salafistische achtergrond. Salafisme geniet daarbij eenzelfde negatieve connotatie als jihadisme. Dit beeld behoeft enige nuance, waarmee ik absoluut niet zeg dat ik enige vorm van indoctrinatie door religieuze fundamentalisten goedpraat. De AIVD richt zich met recht tegen politieke salafisten bij wie antidemocratische opvattingen en gedragingen gemeengoed zijn. Tegelijkertijd tonen religie- en sociaalwetenschappelijke studies aan dat salafisten over het algemeen de Nederlandse samenleving niet afwijzen en evenmin diep ingrijpende samenlevingen nastreven. En hoewel dit niet altijd van harte gaat, lijkt onder salafisten een toenemende tendens tot aanpassing aan de Nederlandse samenleving te bestaan.² Dit neemt niet weg dat er staatsgevaarlijke individuen zijn die zich beroepen op het een salafistisch-georiënteerd gedachtegoed. Zij moeten opgepakt worden; in dat opzicht doet de AIVD al jarenlang uitstekend werk. Maar verleg ook eens het accent van de predikers naar al die ouders, die hun kinderen juist naar deze school sturen.

Waarom maken ouders en leerlingen die keuze? Ga met hen in gesprek, alvorens je generaliserende beschuldigingen maakt. Met frames als 'parallele samenlevingen' – Dijkhoff noemt dit ook in zijn discussiestuk – moeten politici voorzichtig zijn. Het gesprek aangaan is overigens weer heel iets anders dan 'achter de deuren komen' bij die ouders: bemoeienis met de opvoeding, waarmee de wortel van het probleem aangepakt zou worden. Het is een kreet die in toenemende mate te horen is binnen liberale kringen, maar in wezen zeer onliberaal is.

Het is prijzenswaardig dat Dijkhoff in de pen is geklommen en een liberale discussie op gang wil brengen. Hij pleit voor liberalisme met gezond boerenverstand. Daar kan ik me in vinden. Onder boerenverstand versta ik echter niet het afschaffen van een historisch bevochten grondwetsartikel. In dit artikel is de gelijkstelling van alle religies, ook de islamitische, binnen het onderwijs verankerd: een groot goed. Die vrijheid moet je niet opgeven op basis van een enkele verdenking van een school.

Lennart Steenbergen studeerde Geschiedenis en Filosofie in Groningen en volgt nu de Master Geschiedenis van Politiek en Parlement in Nijmegen. Hij is momenteel stagiair bij de TeldersStichting.

Bronnen

AIVD, *Jaarverslag 2018* (2019).

AIVD en NCTV, *Salafisme in Nederland. Diversiteit en dynamiek* (2015).

Berger, Maurits e.a., *Salafisme in Nederland belicht. Vijftien jaar salafisme onderzoek in Nederland* (2018).

² Maurits Berger e.a., *Salafisme in Nederland belicht. Vijftien jaar salafisme onderzoek in Nederland* (2018), 18-24. Dit onderzoek is verricht door het Jonker-Verwey Instituut, in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het betreft een literatuurstudie naar alle relevante Nederlandse studies over salafisme in de periode 2004-2018.

Dijkhoff, Klaas, *Discussiestuk. Liberalisme dat werkt voor mensen* (2019).

‘Guerrilla tegen Haga Lyceum’, *De Volkskrant*, 20 april 2019.

Hertog, Johan den, *Cort van den Linden (1846-1935). Minister-president in oorlogstijd. Een politieke biografie* (2007).

‘Klaas Dijkhoff wil meer focus op belangen middenklasse’, *De Telegraaf*, 20 april 2019.

Schie, Patrick van. *Vrijheidsstreven in verdrukking. Liberale partijpolitiek in Nederland 1901-1940* (2005).